



MAA- JA METSÄTALOUSMINISTERIÖ
KIRJAAMO@MMM.FI

Viite Lausuntopyyntö 4.12.2013 MMM 022:00/2008

Asia Lapin elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskuksen (Lapin ELY -keskus) lausunto luonnoksesta hallituksen esitykseksi uudeksi kalastuslaiksi

Maa- ja metsätalousministeriö on pyytänyt lausuntoa luonnoksesta kalastuslaiksi. Lapin ELY -keskus toteaa lausuntonaan seuraavaa.

Tavoitteeltaan kalastuslakiesitys on edistyksellinen ja pyrkii korjaamaan vanhan lain keskeisiä epäkohtia. Kalavarojen ekologisesti, taloudellisesti ja sosiaalisesti kestävä käyttö on ristikkäisistä intresseistä huolimatta kyetty ottamaan ehdotuksessa tasapainoisesti huomioon. Lakiehdotuksessa kalavesien hoito perustuu kalakantojen luonnonvaraisen elinkierron vahvistamiseen. Kalakantojen keskeinen hoitokeino on tutkimustietoon perustuva kalastuksen säättely, joka on tullut aiemman, kalojen istuttamiseen painottuvan kalavesien hoidon tilalle.

Heikentyneiden ja uhanalaisten kalakantojen säilyttäminen ja suojelu on lakiesityksessä otettu aiempaa paremmin huomioon. Erityisesti vaelluskalakantojen elvyttämiseksi lakiehdotus tarjoaa uusia työkaluja. Kalastuksen ohjaamis- ja rajoittamissäädöksissä tulisi kuitenkin paremmin ottaa huomioon vaelluskalojen palauttaminen entisiin vaelluskalavesistöihin. Suomessa on runsaasti vesistöjä joiden alkuperäiset vaelluskalakannat on menetetty, mutta joihin on mahdollista kotiuttaa vaelluskalat uudelleen. Tällaisia vesistöjä ovat muun muassa Kemijoen ja Kymijoen vesistöt sekä lukuisat Pohjanlahden ja Suomenlahden rannikon joet.

Kotimaisen luonnonkalan ammattimaisen pyynnin estyminen ja kulutukseen saaminen on ollut yksi vanhan lain keskeisimpiä epäkohtia. Suomen vesistöjen kalavarat ovat runsas vajaahyödynnetty luonnonvara, joka oikein käytettynä tarjoaisi kansalaisille puhdasta ja terveellistä lähiruokaa. Kalastus, kalanjalostus ja kalakauppa tarjoavat työpaikkoja etenkin maan syrjäisimmillä ja harvaanasutuilla seuduilla, jossa edellytykset muulle elinkeinotoiminnalle ovat vähäiset. Kotimaisen kalan osuus elintarvikkeena on koko ajan vähentynyt ja korvautunut ulkomaisella tuonnilla.

Keskeisinä syinä ammattikalastuksen huonoon asemaan on ollut vesialueiden omistuksen pirstoutuminen ja vesialueilla harjoitettu lupapolitiikka. Monin paikoin lupien saannin hankaluus on estänyt ammattikalastajien vesille pääsyn sekä pitkän aikavälin investoinnit yritystoimintaan. Uusi lakiesitys sisältää oikean suuntaisia, joskaan ei riittäviä toimenpiteitä kaupallisen kalastajan pyyntimahdollisuuksien sekä yritystoiminnan edellytysten parantamiseksi.

Kalastuksenhoito- ja viehemaksujen yhdistäminen yksinkertaistaa nykyisin sekavaa lupajärjestelmää ja helpottaa vapaa-ajan kalastajien kalalle pääsyä. Maksuvelvollisuuden laajentaminen yli 65 vuotta täyttäneisiin parantaa kalatalouden rahoituspohjaa. Ratkaisu on oikeudenmukainen, sillä eläkeiän saavuttaneet ovat kaikkein aktiivisin vapaa-ajankalastajaryhmä ja usein maksukykyisempiä kuin vaikkapa nuoret perheet, työttömät tai muut erityisryhmät.

Yksityiskohtaisempia kannanottoja esitetään seuraavassa pykälittäin.

4 § Määritelmät

4) *Vaelluskalavesistöllä...* Suomessa on lukuisia entisiä vaelluskalavesistöjä, joista vaelluskalat ovat hävinneet, mutta jonne lajit voidaan uudelleen kotiuttaa. Määritelmää tulisi täydentää siten, että vaelluskalavesistöllä tarkoitetaan myös sellaisia vesistöjä, jotka ovat valtakunnallisissa kalavarojen käyttö- ja hoitosuunnitelmissa nimetty vaelluskalojen kotiutusvesistöiksi. Tällä varmistetaan se, että kalastuksen ohjaamiseksi ja rajoittamiseksi annetut säädökset voidaan ottaa käyttöön myös vaelluskalojen kotiutusvesistöissä siinä vaiheessa kun kotiutustoimet ko. vesistöihin käynnistyvät.

5) *Vaelluskalavesistön koski- ja virta-alueet:* lain perusteluissa ei ole selitetty, miksi kohdan 5b tai 5c määritelmiä tarvitaan. Vesi virtaa, jos ylävesi on alavettä ylempänä, joten tämä määritelmä ei tuo lisää mitään kohdan 5a määritelmään. Ala- ja yläveden korkeuseroa on hyvin vaikea mitata eikä tässä määritellä, kuinka paljon eron tulisi olla ja miltä matkalta mitattuna. Esim. reittivesissä järven toinen pää on aina enemmän tai vähemmän korkeammalla kuin luusuan puoleinen pää. Talviaikainen sulana pysyminen tai heikkojäisyys on taas talven ankaruudesta riippuvainen ja siksi huono määre koski- ja virtapaikalle.

Vaikka pelkkä "veden virtaaminen silmin havaittavasti" on sekin tulkinnanvarainen, määritelmä on kuitenkin selkeämpi kuin ylä- ja alaveden korkeusero tai sulana pysyminen.

10 § Oikeus Ylä-Lapin kalastuslupa

Pykälää pitää täydentää siten, että kotikunnan lisäksi on asuttava vakinaisesti ko. kuntien alueella, kuten. Tenon kalastussäännön 2 §:ssä. Kotikuntaa voi helposti muuttaa esim. internetissä tehdyllä ilmoituksella vaikka useita kertoja vuodessa. Kotikunnan voi siirtää vaikkapa kalareissun ajaksi Ylä-Lappiin. Kotipaikalla keinottelu lisää tarpeettomasti kalastuspainetta Ylä-Lapin alueella. Vakinaisesti asumisen lisääminen ko. pykälään antaa Metsähallitukselle mahdollisuuden pyytää lupaa hakevalta henkilöltä tarkemman selvityksen asumisolosuhteistaan. Tiukennus vähentäisi lupien väärinkäyttöä.

Pykälän toinen momentti on hieman epäselvä. Lupa ei koske Tuulomajoen ja Paatsjoen vesistöjen taimenen ja lohen vaellusalueita. Muiden vesistöjen osalta puhutaan nousualueista. Epäselväksi jää, koskeeko rajoitus esim. Inarinjärveä, jossa lohikalat tekevät syönnösvaelluksia. Vaellusalue on syytä muuttaa muotoon nousualue muiden vesistöjen tapaan. Inarinjärvi on Ylä-Lapin kalastusluvan tärkeimpiä kohteita eikä tätä ole mitään syytä muuttaa.

12 § Osakaskunnaan osakkaan myöntämä kalastuslupa

Tenojoen vesistöissä lupien myöntäminen johtaa hallitsemattomaan tilanteeseen ja kalastuksen lisääntymiseen etenkin Tenojoen sivujoilla. Tällaisia lupia on myös vaikea valvoa. Tämän seurauksena eräiden sivujokien lohikantoja kalastetaan liikaa. Norjassa ei tunneta vastaavaa käytäntöä ja kalastussääntöjen pitäisi kalastussopimuksen mukaan olla yhtenevät. Kalastuslaissa tulisi olla riittävät mahdollisuudet säädellä kalastusta myös tämän tyyppisessä tilanteessa.

Kalastuksen valvonnan mahdollistamiseksi tulisi lupaa myönnettäessä kirjoittaa erillinen kalastuslupa, johon tulee sen luvan saajan nimi, kenen osakkaan oikeutta luovutetaan sekä aina luvan voimassaoloaika. Tämä vaatimus on perusteltu yleisestikin eikä vain Tenolla.

13 § Lupa kaupallisen kalastuksen harjoittamiseen

Pykälässä säädetään kaupallisen kalastajan oikeudesta saada tietyin edellytyksin ELY -keskuksen myöntämä alueellinen lupa kaupalliseen kalastukseen siinä tapauksessa, että luvanhakija ei ole päässyt kalastusoikeuden haltijoiden kanssa sopuun vesialueen käyttämisestä kaupalliseen kalastukseen.

Pykälän 1) kohdassa luvan myöntämisen ehtona on, että alue on käyttö- ja hoitosuunnitelmassa määritelty ammattikalastukseen hyvin sopivaksi. Tämä voi johtaa siihen, että ammatinkalastukseen periaatteessa kielteisesti suhtautuvat osakkaat, osakaskunnat tai kalastusalueet estävät kalastusalueita nimeämästä vesiään ammattikalastukseen hyvin sopiviksi estääkseen 13 § luvanmyöntömahdollisuuden käyttämisen.

Pykälien 36 ja 37 muotoilussa asia tulee ottaa huomioon siten, että ELY -keskus voi jättää suunnitelman hyväksymättä, mikäli on selvästi nähtävissä, että ammattikalastukseen hyvin sopivia vesiä ei sellaisiksi määritellä ja ammattikalastusluville olisi selkeä tarve. Lakiin voidaan kirjata, että tällaisessa tapauksessa ELY -keskus voi tarvittaessa pyytää asiasta Luonnonvarakeskuksen (ent. RKTL) lausunto.

18 § Alueellinen lupa kalastusopastointiaan

Pykälässä esitetty vuosittainen lausunto kalatalousalueilta on liian byrokraattinen. Tilanteet eivät normaalisti muutu niin nopeasti, että vuosittainen lausunto olisi tarpeen. Pykälä esitetään muutettavaksi siten, että ELY -keskus pyytää lausunnon ennen uuden lain mukaista ensimmäistä luvanmyöntöä jsen jälkeen kalatalousalueille tulee varata mahdollisuus päivittää lausuntoaan tarvittaessa.

23 § Kalatalousalueen oikeudellinen muoto, jäsenet ja toimielimet

Voimassa olevan kalastuslain mukainen "kalastusalue" on lyhyempi ja toimivampi nimi kuin uusi "kalatalousalue". Kalastusalue on tuttu termi eikä sitä ole syytä vaihtaa. Samalla perusteella nykyisessä laissa olevaa termiä "isännöitsijä" ei ole syytä vaihtaa "toiminnanjohtajaksi". Isännöitsijä kuvaa varsin hyvin ja juurevasti kyseisen tehtävän luonnetta.

24 - 27, 36 § Kalatalousalueet

Lakiesityksen mukaan uudet kalatalousalueet eivät enää voi tehdä kalastusta sääteleviä päätöksiä. Lain mukaan nämä tulee sisällyttää käyttö- ja hoitosuunnitelmaan. Tämä on jäykähkö ja työläs systeemi, sillä esim. Lapissa kalastusalueet ovat usein tehneet tällaisia päätöksiä muutamien vuosien välein. Uuden lain mukaan käyttö- ja hoitosuunnitelmaa on muutettava joka kerta, kun uusia sääteleytoimia esitetään. Olisi syytä harkita, voisiko sääteleyesityksiä tehdä joko hallitus tai ainakin kalatalousalueen yleiskokous ilman käyttö- ja hoitosuunnitelman muuttamista, kunhan esitetyt säädökset ovat käyttö-

ja hoitosuunnitelman periaatteiden mukaisia. Tämä menettely vastaisi nykyistä toimivaa menettelyä.

32 § Alueellinen kalatalouden työryhmä ja 33 § Ylä-Lapin kalastusasioiden yhteistyöryhmä

Näiden pykälien sisältö ja perustelut eivät vastaa toisiaan. Perusteluissa sanotaan virheellisesti, että pykälän 33 mukainen työryhmä korvaa pykälän 32 mukaisen ryhmän kolmen pohjoisimman kunnan alueella. Ryhmien tehtävät ovat kuitenkin erilaiset, pykälän 33 mukainen ryhmä käsittelee vain valtion kuuluvien vesien kalatalouskysymyksiä, mutta pykälän 32 mukainen ryhmän tehtävä on laajempi. Perusteluteksti tulee tältä osin korjata.

Kolmen pohjoisen kunnan kalatalousneuvottelukuntien tarpeellisuutta lakiin kirjattuna tulee kaiken kaikkiaan harkita. Neuvottelukunnat perustettiin aikanaan, koska alueella oli muusta maasta poiketen voimassa ns. vanha kalastuslaki eivätkä kalastusalueet toimineet. Nykyisin kolmen pohjoisen alueen osakaskunnat ovat järjestäytyneet ja kalavesien hoidon yhteistyötä varten ovat toiminnassa kalastuslain mukaiset kalastusalueet. Kalastusalueiden ja neuvottelukuntien tehtävät ovat olleet osin päällekkäiset ja niissä toimivat käytännössä samat henkilöt. Päällekkäisyydestä aiheutuu myös epäselvyyttä toimivaltakysymyksissä. Lakiesityksessä Ylä-Lapin kalatalousasioiden yhteistyöryhmän päätökset eivät ole metsähallitusta velvoittavia.

Päällekkäisen organisoitumisen vaihtoehto olisi sellainen, että Ylä-Lapin kalataloudellinen yhteistyöryhmä poistetaan laista. Sen sijaan lakiesityksen 23 §:ään lisätään Ylä-Lapissa jäseniksi saamelaiskäräjien ja kuntien edustajat. Tarvittaessa menettelyä voisi soveltaa nykyistä laajemminkin saamelaisalueella.

Nykyisen kaltaiset neuvottelukunnat ovat toki olleet hyödyllisiä metsähallituksen ja paikallisväestön keskustelufoorumina kun käsitellään valtion vesien kalatalouskysymyksiä. Tarvittaessa yhteistyöryhmien toiminnan jatkaminen on mahdollista järjestää myös vapaaehtoisesti samaan tapaan kuin kolttavesien hoitotyöryhmässä, joka käsittelee metsähallituksen kalavesien hoitoa kolttala-alueella.

Mikäli pykälän 33 mukainen yhteistyöryhmä kuitenkin sisällytetään uuteen kalastuslakiin, tulisi harkita kolmen kunnallisen ryhmän perustamista nykyisen kalastuslain mukaisesti. Koska eri kuntien alueella vesistöt ja kalatalousasiat ovat sangen erilaisia, jokaisen kunnan alueella on hyvä olla nykyiseen tapaan oma ryhmä yhden ryhmän sijasta. Tähän on myös selkeä käytännöllinen peruste. Jos kokouspaikka on esimerkiksi Ivalo, matka Enontekiöltä Sodankylän kautta on yhteen suuntaan 400 kilometriä (puhumattakaan jos kokous välillä pidettäisiin Utsjoella tai Enontekiöllä). Matkakulut olisivat huomattavat ja kokoukseen osallistuminen vaatisi käytännössä yöpymistä kokouspaikkakunnalla.

49 § Kaupalliseen kalastukseen tarkoitetut pyydykset

Pykälään tulee tehdä seuraava lisäys, mikäli tätä mahdollisuus ei jo sisälly pykälään 47: "Elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskus voi myöntää poikkeusluvan ammattimaisten pyydysten käyttöön hoitokalastukseen muillekin kuin rekisteröityneille ammattikalastajille. Lupa on voimassa enintään viisi vuotta ja ELY -keskus voi asettaa lupaan saaliin raportointi ja muita ehtoja, mikäli se kalastuslain tavoitteiden ja muiden säädösten takia katsotaan tarpeelliseksi."

63 § Vaelluskalavesistöjen sekä niiden koski- ja virta-alueiden määrittely

Koski- ja virta-alueet tulisi sulkea yleiskalastusoikeuksien ulkopuolelle koko maassa kattavasti. Tämä on ollut vallitseva käytäntö tähänkin saakka ainakin Lapin, Pohjois-Pohjanmaan ja Kainuun maakunnissa, joissa pääosa Suomen virtavesistä sijaitsee. Tällä vältytään vaelluskalavesistöjen määrittämiseltä, joka on käytännössä erittäin hankala tehtävä. Pykälän 63 1. momentti tulisi siten poistaa.

74 § Istutettavien kalojen merkintä

Tämän säädöksen toimeenpano ei edistä erittäin uhanalaisten järvilohen, nieriän sekä useiden järvi- ja meritaimenkantojen säilymistä, vaan on omiaan lisäämään kalastusta, joka on haitallista luonnonkannoille. Istutuskalat on useimmiten tarkoitettu pyydystettäviksi, jolloin istutuksilla ylläpidetään ja lisätään sellaista kalastusta, jonka kohteeksi myös luonnossa syntyneet kalat joutuvat. Verkkoon joutuneita eväleikkaamattomia luonnonkaloja ei voida palauttaa elävänä vesistöön. Sama on tilanne vetouistelukalastuksessa. Vain kalastuksen rakennetta muuttamalla voidaan luonnonlisääntyminen saada elpymään.

82 § Maksuvarojen jakaminen

Maksuvarojen jako tulee ehdottomasti kuulua nimenomaan kalatalousalueille, kuten laissa esitetään. ELY -keskuksilla ei ole minkäänlaisia resursseja hoitaa varojen jakamisesta sadoille tai tuhansille vesialueen omistajille.

89 § Saaliiden ilmoittamisvelvollisuus

Merialueen saaliit ilmoitetaan ELY-keskuksiin. Pääallekkäisten järjestelmien ylläpidon välttämiseksi saalisilmoitukset tulisi ilmoittaa myös sisävesillä ELY -keskuksille eikä Luonnonvarakeskukseen. ELY -keskukset tuntevat alueensa kaupallisen kalastuksen paremmin kuin Luonnonvarakeskus ja pystyvät siten paremmin valvomaan saaliiden ilmoittamista. ELY -keskukset pitävät kaupallisten kalastajien rekisteriä, joten Luonnonvarakeskus ei voi valvoa ilmoittamisvelvollisuuden täyttämistä ilman ELY -keskuksen apua.

ELY -keskukset tarvitsevat saalistietoa esimerkiksi kalastuksen ja elinkeinokalatalouden tukien valvonnan yhteydessä (esim. kalankuljetustukien myöntäminen, talvikalastuksen todentaminen, jos elinkeinokalatalouden tukia on talvikalastusinvestointeihin myönnetty). Luonnonvarakeskukselle tulee tietysti olla mahdollisuus saalistietojen käyttöön. Merialueiden saaliiden ilmoittaminen ELY -keskuksille ja yhteistyö Luonnonvarakeskuksen kanssa saalistilastoinnissa on toiminut hyvin, joten kahta erilaista systeemiä ei ole syytä perustaa.

90 § Saaliin ensimyynti

Kalastuslaki tulee vastata hengeltään myös elintarvikelainsäädännön vaatimuksia. Väähäinenkin kalan myynti edellyttää elintarvikelain ja alkutuotantoasetuksen mukaan alkutuottajaksi rekisteröitymistä, hygieniapassin suorittamista, ilmoitusta alkutuotantotilasta

ja alkutuotantotilan omavalvontasuunnitelmaa. Kalastuslain tulee tehdä vastaava selvä ero kalan myynnin ja omaan tarpeeseen tapahtuvan kalastuksen välille.

Lakiesityksen ei voi katsoa olevan kohtuuton tai esimerkiksi heikentävän omaisuuden suojaa, koska jokainen kalaa myyvä voi rekisteröityä kaupalliseksi kalastajaksi. Rekisteröitymisen vaatiminen lisää kalastajien tietoisuutta myös elintarvikelainsäädännön vaatimuksista ja antaa ELY -keskuksille mahdollisuuden ohjeistaa kaupallisia kalastajia.

Satunnainen, esimerkiksi nuotatun muikun myynti on myös omiaan heikentämään varsinaisen ammattikalastuksen toimintaedellytyksiä. Kaloja voidaan myydä halvalla, koska saatu tulo ei ole oleellista toimeentulon kannalta. Tällaiset kalastajat eivät myöskään ole yleensä investoineet esim. lainmukaisiin kalankäsittelytiloihin toisin kuin ammattilaiset. Toiminta aiheuttaa paikoitellen merkittävää haittaa elinkeinon harjoittamiselle.

Pykälään tulee kuitenkin lisätä poikkeusmahdollisuus myydä hoitokalastuksen yhteydessä tai uistelukilpailussa saatu saalis ainakin rehuksi tai muuhun ei-ihmisravinnoksi tapahtuvaan käyttöön. Tällaisen saaliin myyminen elintarvikekäyttöön vaatii elintarvikelainsäädännön velvoitteiden täyttämistä ja voi olla toiminnan luonteesta johtuen mahdollista.

Tämän lausunnon valmisteluun ovat osallistuneet kalatalouspäällikkö Pentti Pasanen, kalastusbiologi Jari Leskinen sekä kalatalousasiantuntijat Jouni Hiltunen ja Kare Koivisto.

Ylijohtaja


Pirkko Saarela

Kalatalouspäällikkö


Pentti Pasanen